

Királyi turista a Tátrában.

Csak lassan vergődött a Tátra azon hírnévre, melynek mai nap örvend. A „romok ezen zord világa“, tövében a pompás fenyvesekkel, melyek ritkábbnál ritkább növények hazája, valamint a legtarkább madarak légyottjának mintegy teremtvék, soká csak a természetbarátok avatottjai előtt volt ismeretes.

A felette érdekes sok egyén között, kik a Tátrát különböző időkben felkeresték, II. Frigyes Ágost*), Szászország egykori királyának, tiszteletet parancsoló, de a mellett szeretetre méltó személyisége tűnik ki leginkább. 1840-ben egy botanikai kirándulás alkalmával, melyre a „szász király“ — mint a köznép őt röviden még most is nevezi — már 1836-ban**) készült volt, s melyet a növények morfológiai tekintetben való tanulmányozása céljából tett, a fejedelem nyájas modora s királyi bőkezűsége által a Tátra-vidéki lakosság közt mélyen gyökeredző népszerűsége tette szert — annyira, hogy alakja azóta regéinkbe szövődött, melyeket a hagyomány új változatokban már a második ivadéknak ad át***).

A nagy tehetségű herceg, már zsenge korában a művészet és tudomány meleg keblű barátja lévén, később Göthe, a buzdító öreg-mestertől nyerte ez irányban magasabb felavattatását. Az érdemes öreg Seidel J. H., akkor tájban udvari kertész alatt párját ritkító drezdai botanikus kert megkedveltette a herceggel a növény-

*) Szül. 1797 máj. 18-kán, Miksa herceg legidősb fia, Antal király unoka öccse; anyja parmai Karolina Mária Terézia volt.

**) Lásd: Zipser Bote, 2. és 5. sz.

*) 1878-ban egyesületünk a történelmi adatok összegyűjtését és egybeállítását határozván, ennek eredménye a jelen munka.

tant s ez előszeretettel a későbbi király számos utazásai alkalmasint mindinkább növelték. *)

Tátraútjában a királyt, ki incognito utazott „Hohenstein gróf“ neve alatt, szárnysegéde, Hainz fő-örnagy és két szolgálja kísérte; később csatlakozott hozzá még Dr. Zipser Keresztély, leánynevelő-intézet tulajdonosa Besztercebányán, kit a királynak mint buzgó mineralogust és botanikust, nem különben azért is ajánlottak, mert Felső-Magyarországot jól ismerte.

Az incognito azonban nem tartott sokáig. A gróf aug. 1-jén Thúrócz-Szt. Mártonban megérkezvén, benne Lehotzky, az akkori alispán, azonnal ráismert II. Frigyes Ágostra, kit Drezdában gyakran volt alkalma láthatni. A király álnevét megtartani óhajtván s beszéd közben oda nyilatkozván, hogy a Krívánt szeretné megmászni, erről Kollinászy Flórián, kincstári jószágigazgató, lett értesítve, ki ismét a tevékeny erdőmestert, Münster Györgyöt, a teendő készülékekkel bízta meg. Alsó-Kubinban, hol Dr. Zipser**) mutatta be magát, az árvai és a szomszéd megyék birtokosai is tisztelegtek, mit a király kegyesen fogadott.

A fejedelem megnézővén a regényes fekvésű Árva várát még az nap (aug. 2.) Lúcska nevű fürdőbe ért, hogy a rákövetkező reggelen a Chocsot megmássza. Felmászás közben egy fiatal csinos juhászbojtár minden megzavarodás nélkül, de észrevehető érdekliséggel nézte meg a mellette elmenő csoportot; épen nem fehér inge a folyvást víg kedvű királynak alkalmat szolgáltatott kedélyes megjegyzésre, s midőn valaki a kíséretből a bojtárt megkérdezte, hogy mióta viseli már ez inget, azt felelte: „tudom is én, vagy három éve lehet annak“, mely válasz a királynak annyira megrázkéztet, hogy néhány huszassal megajándékozta. Visszajövetkor a

*) Sok utazása közül különösen megemlítenő: 1809-ben Franciaországban, 1844-ben Belgium és Angolországban. 1830-ban a herceg uralkodótárs, 1836-ban király lett.

Kirándulásai közben a király sokat botanisált. Visszatérve szállására azonnal rendezte saját kezével a gyűjtöttteket. Azon kívül tájképeket is rajzolt „fekete tárczájába.“ Ez utóbbi, különösen pedig a királyi növénygyűjtemények összehasonlító tanulmányokra hálados anyagot szolgáltatnának.

**) Dr. Zipser a király ezen Tátra-útjáról memorandumot irt s ezt ő felségének át is nyújtotta. Jelenleg ezen kézirat a hercegi másod-szülöttégi könyvtárban van, honnét betekintés végett Minkwitz ő excellentiája és Petzhöld, titkos udvari tanácsos, közvetítése folytán egyesületünknek elküldték.

fiú atyja várta a magas rangú touristát s hosszadalmasan meghálálván a fiának nyújtott ajándékot, köszönet fejében két darab szokásos hosszúkás juhsajtot (ostyep-kit) adott át. Kedélyesen és örömet fogadta az emberbaráti király ezen sajtot s egyenként átadván mellette álló segédjének így szólt: „emezt a királynénak, a másikat mi fogjuk elkölteni.“

Ebéd után az utat azonnal folytatta Vychodnáig, hol Boboth, erdésznél, éjjeli szállásra tért. Minthogy a fejedelem következő napon (aug. 4) a Krivánra fel akart mászni, csak hamar lefeküdt. Hajnalhasadtával már útra készen állott a társaság s gyorsan haladva „na Burindovo“-n át a „Pavlovo“ nevű erdőbe ért a kincstári menedék-gunyhókhoz, hol 12 ló már felszer-számozva állott. Innen a király kíséretével „za Kopu“*)-ig lovagolt s itt reggelizett. Az időjárás kedvezőtlen volt, éles szél korbácsolta a hójegeceket, a köd korlátolta a kilátást és itt magyarázta meg magának a fejedelem a tökéletesen rendezett, azonban reménytelen zergevadászatot. A királyi turista parancsára nem sokára folytatták az utat; bátran dacolt a magas rangú úr az idő mostohaságával, míg kísérete egyike-másika, csekély kilátás lévén annak jobbra fordultára, inkább visszatért volna.

A Krivánt megmászták volt, de sűrű köd borította az egész láthatárt, némán állott a kíséret a király körül s csak egyesek remélték, hogy az idő talan csak javul. Jó nyegedórája lehetett, midőn a felhők hirtelen szétoszlottak és a lába alatt feltáruló kép a természet szépségei iránt oly fogékony fejedelmet a meglepetés hangos felkiáltására ragadta. Örömtől áthatottan nyúlt a király „tárczája“ után s vázolni kezdte a körlátványt, nem sokára azonban felhagyott azzal e megjegyzéssel: „Nem, e csodálatos látványt soha el nem felejttem.“**) Senki sem merte a csendet félbe szakítani s ismételve kellett a királyt felkérni, hogy a kitűnő villás reggeli-ben részt végyen; felette szívesen vette, midőn Dr. Zipser a jelenlevők örömszaja között ekként felköszönte: „Gestatten Ew. Majestät, dass ich das Glas erhebe und begeistert leere — auf das Wohl Ihrer Majestät der Köni-

*) Itt áll azon óriás mozsár, melyet 1807-ben József nádor tiszteletére nagy nehezen felhurczoltak.

**) Zipser kézírata és szemtanúk levelei szerint.

gin. Ihre Majestät lebe hoch! — so hoch hat sie wohl noch Niemand leben lassen“.)

Még elindulás előtt a király, ki mindnyájuk szívét gyorsan megnyerte volt, a jelenlévőket szerencséseltette meg egy Magyarországra és a szabadságot szerető magyar népre mondott felköszöntővel.

Augusztus 4-ik estéje tiszta és szélcsendes vala, a csillagok barátságosan fénylettek a sötétkék égbolton és a visszajövetelt kellemessé tették, midőn közel 10 óra tájban a király kíséretével együtt ismét Bobothhoz beszállott. Estelizés után megkérte Münster a királyt, engedné meg, hogy ezen örömnapi emlékére a Krivánon emlékoszlop állíttassék fel, mit a király kegyesen helyben hagyott**).

*) 1819-óta Frigyes Ág. király Karolinát, ausztriai nagy-hercegnőt írta feleségül. Mindkét házasság magtalan vala.

***) 1841. aug. 4-én, tehát épen évfordulón ezen emlékoszlop felszenteltetett. Túrja-Remetén készült s vasból öntött 6' 5" magas pyramis volt, tetején gazdagon aranyozott koronával, homlokzatán a kidomborodó nagy szászországi czímer azon körülírással: „Gott segne Sachsen“. — Balra volt a latin felírás:

Mons Krivan! Gestas regum primam Fridericum
Augustum regem, Saxoniacque patrem.
Heros intrepidus spernens tua culmina scandit,
Et veteres Saxos spectat abinde suos.
Unde Tibi splendor venit, quoque fama perennis,
Impavidis praestant, haec monumenta fidem.

Jobbra következő magyar felírás volt bevésve:

Itt állt egy távol népnek szabadelvű királya
S a föld szépségén lelke gyönyörbe merült.
Vajha ne csak földét tudják bámulni hazánknak.

Hátul állott szintén magyar nyelven:

Fridrik August
a császárnak
névvel és tettel dicső királya
a **Krivánt** megjárta
Aug. IV. M.DCCC.XL.
kiséretében lévén
Hainz Fridrik
fő őrnagy és segédtsizt
Zipser Keresztély
tanár és tanító
Thuranszky Péter
fő szolgabíró
és **Münster György**
kir. erdőmester s táblabíró,
ki ez emléket
mély tisztelete jeléül
emelte.

Sajnos, hogy ezen gyönyörű emlékoszlopot 1856—1860—ig gonosz kezek elpusztították. Az 1859-ben a protestánsok ellen kiadott pátenz következtében a szlávok közt előállott izgatottságot, de még inkább ama gyűlölt személyeket, kiket az oszlopon magasztalva hittek, a kolompások felhasználták s a magyar feliratú emlékoszlop szétrontását tüntetési tárgyúl választották.

Aug. 5-én korán reggel a fejedelem a lipthói urak és hölgyek közt becses emlékeket osztván ki, a Szepességre utazott. Lucsivnán lovakat váltottak. Az út oly rossz volt, hogy a királynak Nagy-Szalókon túl kiszállnia s Tátra-Füredig gyalog járnia kellett. Csak Hohenstein gróf érkezett oda; a király igen örült incognitójának, röviden megétkezett s azonnal a Tarpataki-völgybe indult. Visszatértében nagyon kellemetlenül hatott reá, hogy az álnév alatt utazásnak vége szakadt (a szolgák fecsegtek volt); a cigány muzsikuskat gazdagon megajándékozván s a rokonszenves tüntetést megköszömvén, gyűjtött növényeivel az úri házban *) (Herrenhaus) lévő szobájába vonult vissza.

Aug. 6-án a király a Felkai-völgybe lovagolt s felmászott a Lengyel-nyeregre. Igen rossz idő volt s mindenki csudálta a királyt, ki a legjobb humor mellett bírta az út fáradalmaít és elviselte a nagyon kedvezőtlen időt. Visszatérve nagy néptömeg várakozott reá, mely nem csekély mértékben meg volt lepve, hogy a barna kabátos úr a lószórból való fehér sapkával s az alpesi bottal király legyen.

Étkezés után a magas rangú utazó Késmárkra indult, hol a „Kávéház“**) című vendéglőbe szállt; a király a nagy teremmel szomszédos szobában lakott, kísérete magában a teremben. Az időt gondosan felhasználva, megnézte a Tököly-féle várt s felment a Jeruzsálem-hegyre, honnét a várost vázolta. Itt talált néhány növénylenyomatot s kövületet is, melyek a királyt nagyon érdekelték. Ezen kirándulás alatt Szirmay Pál, ki Tátra-Füredről lejött volt, a Zöld-tó látogatásához szükséges intézkedéseket megtette s a helybeli Roxert szemelte ki vezetőnek.

*) Az úri ház, urasági ház, vagy gr. Csáky-féle ház akkor tájt a legkényelmesebb lakás volt. Az utolsó tíz év alatt ezen házat csak a muzsikáló cigányok kiségitő elszállásolására fordították s 1877-ben teljesen lerombolták.

**) Ezen vendéglő később a király tiszteletére „A szász királyhoz“ nevére nyerte.

Aug. 7-én korán reggel útra keltek, az utazás Forbergen át a Fehér-falig kocsin történt, innen a Zöld-tóig lóháton. Míg maga a tó csekély terjedelme miatt nem elégitette ki a királyt, addig a széles völgy az azt körülzáró óriás sziklafalak- és csúcsokkal meglepte őt. A Rubint-torony oldalán a Veres-tó felett emelkedő gerinczen Dr. Zipser a fejedelem engedelmével egy szirt-alakzatot „Rauten-Krone“-nak *) keresztelt.

Az ég elkomorúlt, miért is az utat, mely a Fehér-tó mellől a „nehrereichen Matten“ nevű alpesi réten át vezetett, meg kellett rövidíteni, hogy Forbergre minél hamarabb visszatérhessenek. A király, átázva oda érvén, ruhát váltott. A megajándékozott gazdasszony térdepelve mondott köszönetet, mi az emberbaráti, nemes királynak felette roszył esett. Erre czélozva azt mondá a fejedelem későbbben Dr. Zipsernek: „Emberek megszomoríthatják ugyan lelkemet, de a természet soha!”

Visszatérve Késmárkra, ott állott már lakása előtt egy dísz-század katonai zenével s számos, örömtől áthatott közönség.

Aug. 8-án reggel folytatta a király útját, még pedig a rokuszi Kulmann négyesével a Magurán át Galicziába **).

Végre meg kell még említenem, hogy ezen nemes fejedelem, a királyi turista, vizsgálódási buzgóságának áldozatja lón, mi a művelt emberben mindenesetre a legfájdalmasabb részétet fogja ébreszteni. Ugyanis Tirolban (Brennbühl) 1854-ben aug. 9-én a király kocsija oly szerencsétlenül felfordult, hogy II. Frigyes Ágost a szenvedett sérülések következtében nem sokára elbúnyt. Azon a helyen, hol e szerencsétlenség megesett, t. i. Imst és Wens között 1855 óta kápolna áll.

A kriváni érczemplék már nem létezik, a „szász király“ deli alakja azonban tovább él a nép között, mintha csak az imént itt lett volna.

*) Roxer, vezető, a következő évben egy a Zöld-tóban levő szirtre hengerített kőbe a király nevét s az évszámot vésette; pajkos ficzkók ezen követ a habokba döntötték.

***) A király kísérete előtt feltűnt a késmárki fogadás (Beck) nagy számlája. A lelkiismeretes ember erre azon felvilágosítással szolgált, hogy a királynak zergepecsenyét feltálatni akarván, zergevadászatot rendezett volt, — bár eredmény nélkül; de ő úgy hiszi, hogy a költségeket „lelkiismeretesen“ fel kellett számolnia.

Hogy a rege személyességét felkarolta és a „népmonda“ oly csendes hegyzugokban is járhatja a királyt, melyeket lába talán soha sem látott, és hogy elfelejtetetlenül képzeli, mintha azon csúcsokon is székelne, melyekre szellemes szeme csak feltekintett, ékesen szóló tanúbizonysága ama mély és kitörülhetetlen benyomásnak, melyet a nemes szívű fejedelem nagyra és kicsinyre egyaránt gyakorolt.
